

Vertalen In Zicht

INLEIDING

Deze lesbrief is onderdeel van het scholenproject **Vertalen in zicht**, dat het Nederlands Letterenfonds organiseert om scholieren en docenten enthousiast te maken voor vertalen.

Door een tekst te vertalen traint een leerling verschillende taalvaardigheden. Daardoor is vertalen in meerdere opzichten van grote betekenis voor de lessen *Moderne Vreemde Talen*:

- vertalen vergroot de woordenschat;
- leerlingen krijgen door vertalen beter begrip voor de grammaticale structuren van taal;
- vertalen is een uitstekende oefening in schrijf- en leesvaardigheid;
- vertalen stimuleert het taalgevoel en is daardoor van belang voor de algemene taalontwikkeling;
- vertalen brengt eigen(aardig)heden van talen aan het licht en onthult betekenisverschillen die te maken hebben met cultuurverschillen.

Vertalen in zicht concentreert zich in 2013/2014 op het vertalen van songteksten, een tekstvorm die jongeren aanspreekt en die een paar belangrijke voordelen heeft ten opzichte van een prozafragment:

- een songtekst is toegankelijk voor jongeren en biedt docenten de mogelijkheid om muziek te laten horen en met de leerlingen videoclippen te bekijken;
- een songtekst is een op zichzelf staande tekst;
- de 'zingbaarheid' van een songtekst is een vormbeperking die de vertaler houvast biedt, net als rijm en metrum (ritme).

Een songtekst gaat ergens over. De leerling moet het onderwerp interpreteren. Het onderwerp van het liedje is misschien nog wel belangrijker dan de losse woorden of zinnen. Sommige songteksten vertellen een concreet verhaal, terwijl andere een meer abstracte strekking hebben – liedjes in die laatste categorie zijn vaak wat lastiger te vertalen. Bij de leerlingenhandleiding hebben we twee lijstjes songtitels opgenomen: een lijst van 'concrete liedjes' en, voor de wat meer gevorderden, een lijst van 'abstracte liedjes'

KAUF
MICH

LIJN LICHAAM 2
RIJK
DIANT

Met **Vertalen in zicht** wordt toegewerkt naar vijf leerdoelen:

1. leesvaardigheid

de leerling kan de betekenis van de tekst analyseren en interpreteren.

2. vocabulaire

de leerling maakt kennis met nieuw vocabulaire en nieuwe uitdrukkingen en leert die om te zetten in goed Nederlands.

3. schrijfvaardigheid

de leerling kan de tekst naar goedlopend Nederlands vertalen, rekening houdend met betekenis, zinsbouw, rijm en ritme.

4. grammatica

de leerling kan de grammaticale structuur van de tekst herkennen en analyseren, met name wat betreft werkwoordstijden en woordvolgorde, en kan de juiste grammaticale structuren toepassen in een Nederlandse vertaling.

5. creativiteit

de leerling leert op een creatieve manier met taal om te gaan.

OPZET VAN DEZE LESBRIEF

Deze lesbrief is opgebouwd uit twee delen:

- een instructie voor docenten; De docenteninstructie bevat voorbeelden van songtekstvertalingen, informatie over vertaalworkshops en vertalersbezoeken en een aantal suggesties.
- een handleiding voor leerlingen. De leerlingenhandleiding bevat een hoofdstuk met vertaaltips, een hoofdstuk met analyseopdrachten ter voorbereiding op het vertalen, een hoofdstuk met begeleidende opdrachten en twee lijsten van liedjes.

Wij adviseren om zes à acht lessen te besteden aan **Vertalen in zicht**. Afhankelijk van de eigen wensen en mogelijkheden kan dit aantal uren toenemen, natuurlijk ook door een bezoek van een 'echte' vertaler op te nemen in het programma

SONGTEKSTVERTALEN – VOORBEELDEN

Het gebruik van internet kan leerzaam en amusant zijn, omdat op internet vaak slechte songtekstvertalingen in omloop zijn en vertaalprogramma's op internet vaak uiterst merkwaardige resultaten opleveren.

Bron: Somebody that I used to know – Gotye

Now and then I think of when we were together
Like when you said you felt so happy you could die

Told myself that you were right for me
But felt so lonely in your company
But that was love and it's an ache I still remember

Google translate maakt hiervan:

Af en toe denk ik aan toen we samen waren
Zoals wanneer je zei dat je voelde me zo blij dat je zou kunnen sterven

Zei tegen mezelf dat je gelijk had voor mij
Maar voelde me zo eenzaam in uw bedrijf
Maar dat was liefde en het is een pijn ik herinner me nog

2

VOORBEELD - FRAGMENT UIT EEN SLECHTE SONGTEKSTVERTALING

STAHLFEIERN

Vertalen kan grappige en slechte resultaten zoals hierboven opleveren. Maar er zijn natuurlijk ook veel voorbeelden van goede vertalingen te vinden. De ideale of perfecte vertaling bestaat niet! Vertalen is als een ingewikkelde som met verschillende goede uitkomsten.

'Ne me quitte pas' van Jacques Brel is door veel andere artiesten gezongen, niet alleen in het Frans, maar ook in het Engels ('If You Go Away'), het Duits ('Bitte geh' nicht fort'), het Tsjechisch ('Lásko prokletá') en het Nederlands. De oudste Nederlandstalige vertaling is 'Laat me niet alleen', gemaakt door Ernst van Altena. Er zijn meer goede vertalingen van het lied gemaakt: 'Ga niet weg bij mij' en 'Ga niet van mij weg'.

Laat me niet alleen - Ga niet weg bij mij - Ga niet van mij weg

De Standaard presenteert exclusief de nieuwe vertaling door Peter Verhelst van Jacques Brel's 'Ne me quitte pas'. Er bestaan al twee vertalingen van dat lied, een van Ernst Van Altena (vooral bekend in de versie van Liesbeth List) en een van Gert Torck, die Johan Anthierens de beste vond.



Wij presenteren u de drie versies: Laat me niet alleen, Ga niet weg bij mij, en Ga niet van mij weg. Welke is uw favoriet?

Laat me niet alleen (Ernst Van Altena)

Laat me niet alleen
 Toe, vergeet de strijd
 Toe, vergeet de nijd
 Laat me niet alleen
 En die domme tijd
 Vol van misverstand
 Ach, vergeet hem
 Want het was verspilde tijd
 Hoe vaak hebben wij
 Met een snijdend woord
 Ons geluk vermoord
 Kom, dat is voorbij

Laat me niet alleen (3X)
 Laat me niet alleen

Lief, ik zoek voor jou
 In stof van de wegen
 De parelen van regen
 De parelen van dauw
 Ik zal heel mijn leven
 Werken zonder rust
 Om jou licht en lust
 Goud en goed te geven
 Ik sticht een gebied

Ga niet weg bij mij (Gert Torck)

Ga niet weg bij mij
 Meiske, laat het zijn
 Ge zijt zo moe lijk ik
 En ik zie aan iedere snik
 Zoveel verloren tijd
 Zoveel nog te doen
 En dat met ene vent
 Die ge toch van buiten kent
 'k Versta het maar al te goed
 Die onrust in uw bloed
 En 't zotte in uw kop
 Maar ge moet ook mij
 verstaan

Ga niet weg bij mij (3x)
 Ga niet weg bij mij

Ik, ik bouw voor u
 Een huizeke in 't bos
 Een paradijs vol rust
 Verre van het gecross
 De stilte is ons muziek
 De bomen ons publiek
 We blijven eeuwig jong
 Van al dat eeuwig groen

Ga niet van me weg (P.Verhelst)

Ga niet van me weg.
 Je moet vergeten,
 Alles kun je vergeten,
 Want alles verdwijnt al.
 Vergeet de tijd
 Van misverstanden,
 En de tijd verspild
 Aan het hoe en waarom.
 Vergeet de uren
 Waarin wij vermoorden,
 Door het zoeken waarom,
 Het hart van ons geluk.
 Ga niet van me weg

Ik, ik zal je geven
 Parels van regen
 Vanuit een land
 Waar het nooit regent.
 Ik splijt de aarde
 Tot na mijn dood,
 Om gouden rozen
 Over jou uit te strooien.
 Ik sticht een rijk
 Waar liefde vorstin is
 Waar liefde slavin is

POLL
 Welke vertaling van Ne me quitte pas vindt u de beste?

Laat me niet alleen (Ernst Van Altena)
 Ga niet weg bij mij (Gert Torck)
 Ga niet van me weg (Peter Verhelst)

Stem
 resultaten
 ander polls

HET ORIGINEEL
 Ne me quitte pas (Jacques Brel)

Ne me quitte pas
 Il faut oublier
 Tout peut s'oublier
 Qui s'enfuit déjà
 Oublier le temps
 Des malentendus
 Et le temps perdu
 A savoir comment
 Oublier ces heures
 Qui tuaient parfois
 A coups de pourquoi
 Le coeur du bonheur

Ne me quitte pas (3x)
 Ne me quitte pas

Moi je t'offrirai
 Des perles de pluie
 Venues de pays
 Où il ne pleut pas
 Je creuserai la terre
 Jusqu'après ma mort
 Pour couvrir ton corps

Een vertaler heeft keuze uit vele mogelijkheden – zowel bij 'letterlijke' vertalingen als bij 'vrije' vertalingen. Vooral het maken van vrije vertalingen biedt alle ruimte voor creatieve oplossingen. Als illustratie van de vele manieren om vrij te vertalen volgen hier een paar voorbeelden van het vertalersduo Erik Bindervoet & Robbert-Jan Henkes:

• de klankvertaling

'We Can Work It Out' van The Beatles werd bij Bindervoet & Henkes: 'Weekend wordt het koud'.

En 'Please Mr. Postman' werd: 'Jouw mosterd, bootsman'.

Please Mr. Postman
 Wait, oh yes wait a minute mister postman
 Wait, wait mister postman

Mister postman look and see
 If there's a letter in your bag for me
 I been waiting such a long time
 Since I heard from that girl of mine

Jouw mosterd, bootsman
 Heet! Ja als 'n beetje minder mosterd ook kan,
 Gee-jee-jeen mosterd ook kan...

Mosterd, bootsman, look en prei, o jee,
 Verpest de maaltijd in m'n bek voor mij.
 Ik wil eten, maar geen slang met tijm,
 Waterzooi of rotzooi met lijm.



Misverstande woorden of zinnen kunnen ook het uitgangspunt zijn voor een heel nieuwe tekst. Als je niet verstaat 'Traveling in a fried-out combie' in *Down Under* van Men at Work, maar 'Ik zat alleen in een vuile kameel' kun je op die vertaling vervolgens doorgaan. Als je 'paper bag' misverstaat als 'paperback' in *Back in the USSR* van de Beatles, kun je met een verrassende vertaling komen:

Flew in from Miami Beach BOAC,
Didn't get to bed last night
All the way the paper bag was on my knee,
Man I had a dreadful flight...

Vloog van Schiphol Amsterdam met Aeroflot
Boven in de wolkenlucht
Las in Schuld en Boete en begon bij 't slot
Man het was een mooie vlucht...

'Wir fahr'n fahr'n fahr'n auf der Autobahn' van Kraftwerk kan dan iets worden als 'We varen varen varen op de ouwe baan', met een maritieme uitwerking.

Zelfs echt foute vertalingen kunnen iets nieuws opleveren. Als je denkt dat er met 'plane' in 'Ça plane pour moi' van Plastic Bertrand een vliegtuig bedoeld wordt, kan er een mooie vertaling uitrollen met het refrein 'vlieg tuig voor mij'.

En in het nummer van Gotye 'Somebody that I used to know' vertalen met 'Iemand die ik gebruikte om te kennen' opent ook mogelijkheden, net als de bijzondere vertaling van 'I felt so lonely in your company' als 'ik voelde me zo eenzaam in jouw bedrijf'.

- de parodie

Regenbogen-Johnny, o Regenbogen-Johnny

Das schönste Mädchen in den Bergen, das heißt Siouxcity-Sue.
In einem Wigwam in Montana wohnt sie im Land von Winnetou.
Sieben Tage, sieben Nächte suchst ich sie in der Prärie.
Ein Regenbogen in bunten Farben wies mir den Weg. Da fand ich sie!

Sie sah mich an mit Märchenaugen, es war Liebe auf den ersten Blick!
Ja, der Regen-Regenbogen, ja, der zeigte mir den Weg ins Glück.
Und nach meinem Namen hat sie mich nie gefragt,
Nur Regenbogen-Johnny hat sie zu mir gesagt!

Komm in meinen Wigwam, Wigwam, ruh dich bei mir aus!
Komm in meinen Wigwam, Wigwam, hier bist du zuhaus!
Komm in meinen Wigwam, Wigwam, ist er auch noch so klein,
Regenbogen-Johnny, Regenbogen-Johnny,
Komm und laß uns glücklich sein!
Regenbogen-Johnny, Regenbogen-Johnny,
Laß mich nie mehr allein!

Lagerfeuer, Feuerwasser, Abendrot, vom Süden weht der Wind
Und mein Blick, er geht nach Westen, wo die Büffelherden sind.
Fremde Länder, fremde Meere, alles hab' ich schon gesehen.
Doch in ihrer kleinen Hütte war die Welt nochmal so schön!

Warum bin ich fortgegangen? Meine Sehnsucht, die immerzu
Brennt nach den dunklen Märchenaugen, fern im Land von Winnetou.
Und nach meinem Namen hat sie mich nie gefragt,
Nur Regenbogen-Johnny hat sie zu mir gesagt,
Regenbogen-Johnny.

O gedoemde dichter, o gedoemde dichter

De beste dichter in de polder, heeft een vetkuif en een koe
Als hij opstaat in de morgen, wil hij weer naar bedje toe
Zeven dagen, zeven nachten, zit hij in de penarie
O zwarte dichter in zwarte kleren, dicht voor mij je poëzie!

Hij zag me aan met koeienogen, ik zag hem dichten met zijn blik
Maar de dichter die gedoemd was, was niet helemaal goed snik
En naar zijn dichtdiploma heb ik hem gevraagd
En hij heeft in een vlag mij in tweeën toen gezaagd

Ik ben Menno Wigman, Wigman, ik ben niet normaal
Ik ben Menno Wigman, Wigman, de meester van de taal
Ik ben Menno Wigman, Wigman, al ben ik nog zo klein
O gedoemde dichter, o gedoemde dichter,
Kom, laat ons gelukkig zijn!
O gedoemde dichter, o gedoemde dichter,
Die zaag die doet zo'n pijn!

Gekkenhuizen, drankpaleizen, avondrot, van zuipen weet de wind,
En mijn blik dwaalt naar Den Dolder, waar ik psychiaters vind
Vreemde woorden, vreemde zinnen, alles heb ik al gedicht,
Door dat doorgezaagde weeskind zit ik nu in het gesticht.

Waarom ben ik Menno Wigman? Met een vetkuif als een koe?
Ik wil slapen, ik wil sterven, ik wil graag naar bedje toe.
Want naar mijn dichtdiploma heeft zij mij gevraagd
En ik heb in een vlag haar in tweeën toen gezaagd
O gedoemde dichter!

- de omkering (ja wordt nee, 1 wordt 0, zwart wordt wit enz.)
'Paris s'éveille' van Jacques Dutronc werd 'Maastricht slaap zacht'

Je suis l'dauphin d'la place Dauphine
Et la place Blanche a mauvaise mine
Les camions sont pleins de lait
Les balayeurs sont pleins d'balais

Il est cinq heures, Paris s'éveille

Les travestis vont se raser
Les stripteaseuses sont rhabillées
Les traversins sont écrasés
Les amoureux sont fatigués

Il est cinq heures, Paris s'éveille

Le café est dans les tasses
Les cafés nettoient leurs glaces
Et sur le boulevard Montparnasse
La gare n'est plus qu'une carcasse

Il est cinq heures, Paris s'éveille ...

Les banlieusards sont dans les gares
A la Villette on tranche le lard
Paris by night, regagne les cars
Les boulangers font des bâtards

Il est cinq heures
Paris s'éveille
Paris s'éveille

La tour Eiffel a froid aux pieds
L'Arc de Triomphe est ranimé
Et l'Obélisque est bien dressé
Entre la nuit et la journée

Il est cinq heures, Paris s'éveille

Les journaux sont imprimés
Les ouvriers sont déprimés
Les gens se lèvent, ils sont brimés
C'est l'heure où je vais me coucher

Il est cinq heures, Paris se lève
Il est cinq heures
Je n'ai pas sommeil

Maastricht, slaap zacht

Ik ben servant van de Servaas
Over het Vrijthof klinkt geraas
Onder de bruggen stroomt de Maas
Van de laatste tosti stroomt de kaas

Het is één uur, Maastricht, slaap zacht

De drugskoeriers tellen hun geld
De burgemeester ligt geveld
Op de politiezender wordt gemeld:
Eén incident zinloos geweld

Voor de etalage van Sint-Fiet
Staat iemand met een tuut met friet
Hij ging aan de eenarmige bandiet
Net in de kwalitaria failliet

Het is één uur, Maastricht, slaap zacht ...

De stoelen gaan op tafel in de de kroeg
De Tribunal gaat dicht tot morgenvroeg
Morgen net zo'n dag weer voor de boeg
Want drinkers drinken nooit genoeg

Het is één uur, Maastricht, slaap zacht

De krant ligt in de kattenbak
De zakenman kruipt uit zijn pak
Heel Maastricht is onder dak
Wanneer ik zacht mijn biezen pak

Het is één uur, Maastricht, word wakker
Het is één uur
En ik zwerf door de stad

- de perspectiefwisseling (man wordt vrouw, 'jij' wordt 'ik', of omgekeerd)
'Another Girl' van The Beatles werd 'Een nieuwe vriend'.

Another Girl

For I have got another girl, another girl.
You're making me say that I've got nobody but you,
But as from today, well, I've got somebody that's new.
I ain't no fool and I don't take what I don't want,
For I have got another girl, another girl.

Een nieuwe vriend

Want zij heeft nou - een nieuwe vriend, een nieuwe vriend
Jij wil dat zij zegt dat zij nou - niet zonder jou kan
Maar vanaf vandaag heeft zij toch - een andere man
Zij is niet gek en zij neemt niet wat zij niet wil
Want zij heeft nou - een nieuwe vriend, een nieuwe vriend

NEDERLANDS ALS DOELTAAL

Naast docenten MVT nodigen wij ook docenten Nederlands uit om mee te doen aan **Vertalen in zicht**.

Vaardigheden als leesvaardigheid, vocabulaire, schrijfvaardigheid en grammatica gelden niet alleen voor andere talen, maar ook voor het Nederlands, de doeltaal van **Vertalen in zicht**. Een uitstekende beheersing van het Nederlands is minstens zo belangrijk als beheersing van de brontaal.

Synoniemen, beeldspraak, clichés, rijm, register, compensatie, woordspelingen en stijlfiguren – ze komen allemaal aan de orde bij het maken van een goede vertaling in het Nederlands. Samenwerking tussen docenten MVT en docenten Nederlands moedigen wij daarom van harte aan!

Lesbrieven voor andere genres zijn in voorbereiding: proza, poëzie, drama, ondertiteling.

VERTAALWORKSHOP VOOR DOCENTEN

Docenten die mee willen doen aan **Vertalen in zicht** maar die (nog) weinig affiniteit hebben met vertalen bieden wij de mogelijkheid deel te nemen aan een (collectieve) vertaalworkshop bij het Letterenfonds in Amsterdam.

De workshop vindt plaats op 19 september 2013 en wordt gegeven door Bindervoet & Henkes en docent Engels Laura Meershoek. Doel van de workshop: docenten suggesties aan de hand doen voor een doelmatig gebruik van de lesbrieven.

Geïnteresseerden in deze collectieve vertaalworkshop kunnen zich melden via een mail naar post@letterenfonds.nl.

Verder is het mogelijk op digitaal lesbezoek te gaan. In deze les werkt Laura Meershoek (docente Engels aan het Vlietland College in Leiden) samen met haar leerlingen uit klas H4a aan de vertaling van 'Somebody That I Used To Know' van Gotye. Het digitale lesbezoek is te zien op www.letterenfonds.nl/nl/vertalen-in-zicht.

VERTALERS IN ZICHT – VERTALERSBEZOEK OP SCHOOL

Om de leerlingen een kijkje te geven in de keuken van het vertalen, bieden we de mogelijkheid een vertalersbezoek op maat aan te vragen, ter inspiratie en ondersteuning van de leerlingen. Het vertalersbezoek neemt 2 lessen in beslag.

Een bezoek is als volgt ingedeeld:

- de vertaler vertelt over zijn of haar vertaalpraktijk en geeft aansprekende voorbeelden;
- de vertaler bespreekt met de leerlingen de resultaten van een vertaalopdracht waar de leerlingen in de periode voorafgaand aan het bezoek van de vertaler aan hebben gewerkt;
- de leerlingen gaan in groepjes aan de slag met een nieuwe opdracht, waarbij de vertaler langs de groepjes loopt om te helpen, commentaar te geven en vragen te beantwoorden;
- het bezoek wordt afgesloten met een centrale bespreking van de opdracht en de opmerkelijkste vertaalproblemen van de dag.

De vertaler werkt met de leerlingen aan ofwel een vertaalopdracht die zij van tevoren hebben gemaakt, ofwel aan een nieuwe opdracht die ter plekke wordt gegeven. Of het nu gaat om Engels, Duits, Frans of Spaans: er staan veel goede, enthousiaste vertalers klaar om scholen te bezoeken!

Voor meer informatie en het aanvragen van een vertalersbezoek kunt u terecht bij post@letterenfonds.nl o.v.v. **Vertalen in zicht**.

SUGGESTIES

Groepsvertaling

Verdeel de klas in groepjes van drie of vier leerlingen. Soms kunnen leerlingen samen meer bedenken dan alleen.

Interne schoolcompetitie

Parallelklassen zouden tegelijkertijd aan **Vertalen in zicht** kunnen werken. De vertalingen van de verschillende klassen kunnen vervolgens met elkaar worden vergeleken, waarna in onderlinge samenspraak een winnaar wordt aangewezen.

Profielwerkstuk

Vertalen in zicht leent zich goed als onderwerp voor een profielwerkstuk.

Projectweek

Met wat uitbreidingen kan **Vertalen in zicht** het onderwerp van een projectweek worden. Hierbij valt te denken aan verschillende genres songteksten, in meerdere talen, met bijvoorbeeld aandacht voor protestsongs of verwijzingen naar historische figuren en gebeurtenissen, cultuurverschillen, instrumentgebruik en muziekgeschiedenis. Ook kan een (jeugd)roman- of toneeltekst als uitgangspunt voor een vertaalprojectweek gekozen worden, met bijvoorbeeld dramalessen en filmbesprekingen, waarbij (kunst)geschiedenis en cultuurverschillen aan de orde kunnen komen.

Slotuitvoering

Het uitvoeren van de vertaling(en) – met muzikale begeleiding of in de vorm van een karaoke-versie – kan een vrolijke afsluiting van het project vormen